

ГЭР БҮЛИЙН ХҮЧИРХИЙЛЭЛД ӨРТСӨН ХҮҮХДЭД ҮЗҮҮЛЭХ СЭТГЭЛ ЗАСЛЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭНД АНХААРАХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн ЦЭЗТ-ийн
багш, цагдаагийн дэслэгч Д.Цэрэнлхам

Товч агуулга: Энэхүү сэдвээрээ хүүхдийн хүчирхийллийн талаар товч ойлголт өгөх, тэр дундаа гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдэд үзүүлэх сэтгэл заслын үйлчилгээнд анхаарах зарим асуудлын талаар хөндөж бичлээ.

Түлхүүр үг: Гэр бүлийн хүчирхийлэл, хохирогч, хүүхэд, сэтгэл зүй, нөлөөлөл

Үндсэн хэсэг: Бидний ирээдүй, үр хойч болсон хүүхдүүд эерэг, аз жаргалтай орчинд өсөн торних эрхтэй ч хүүхдийн хүчирхийлэл манай улсад улам бүр газар авч, аймшигт хэргүүд нийгмийг цочроосоор байна.

Жил бүр дэлхийд дөрвөн эмэгтэй хүүхэд тутмын нэг, найман эрэгтэй хүүхэд тутмын нэг нь бэлгийн хүчирхийлэлд ямар нэгэн байдлаар өртдөг бол 20 хүүхэд тутмын нэг нь бие махбодын хүчирхийлэлд өртдөг¹ гэх судалгаа гарчээ.

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл гэдгийг Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид: “Гэмтэл бэртэл учруулах, зүй бусаар харьцах, анхаарч халамжлахгүй байх, үл хайхрах, бэлгийн хүчирхийлэл үйлдэх, мөлжих зэрэг бие махбод, сэтгэл санааны хүчирхийллийн бүх хэлбэр” гэж заасан байдаг бол “Хүүхэд хамгааллын тухай хууль”-д “Санаатай эсхүл санамсаргүйгээр хүүхдийн амь нас, эрүүл мэнд, хөгжил, бие махбод, сэтгэл санаанд хор хохирол учруулах үл хайхрах байдал, бэлгийн зүй бус үйлдэл болон бие махбодийн шийтгэл, сэтгэл санааны дарамт” гэж заасан байдаг.

Хүүхдийн хүчирхийллийн хэлбэр:

Бие махбодын: Хүүхдийг эрхшээлдээ байлгах, давамгай байдал тогтоох шийтгэх зорилгоор хүч ашиглан эрүүл мэнд, амь нас, өсөлт хөгжил нэр хүндэд нь аюул учруулах санаатай үйлдэл.

Сэтгэл санааны: Хүүхдэд бүдүүлэг хандах, анхаарал тавихгүй байх, хүүхдийг шүүмжлэх, нэр хоч өгөх, хүүхдийн эд зүйлийг эвдэлж хэмхлэх, чадлаас нь хэтэрсэн зүйлс шаардах.

Бэлгийн: Хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдал, бэлгийн эрх чөлөөг зөрчсөн, бэлгийн харьцаанд оруулахаар завдсан, оруулсан, садар самуун үйлдэлд уруу татсан байдал.

Үл хайхрах: Эцэг эх, асран хамгаалагч нь үүргээ биелүүлээгүйн улмаас хүүхдийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал алдагдах.

Монгол улсад 2 хүүхэд тутмын нэг нь хүчирхийллийн ямар нэгэн хэлбэрт өртдөг гэж тогтоосон бөгөөд үүнээс бие махбодын хүчирхийлэлд-20.6%, сэтгэл санааны хүчирхийлэлд-

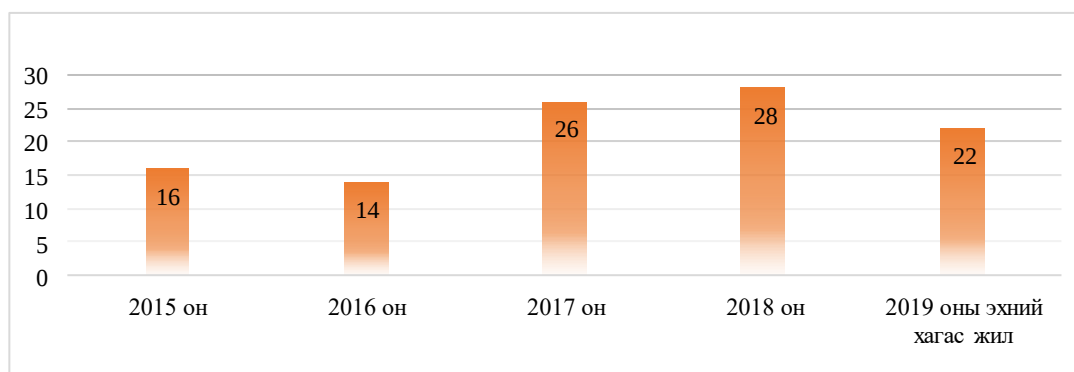
¹ Хүчирхийллийн эсрэг үндэсний төвийн статистик мэдээлэл., 2018 он

56.8%, бэлгийн хүчирхийлэлд-2.09%, үл хайхрах хэлбэрийн хүчирхийлэлд 21% нь өртсөн² гэсэн судалгаа бий.

Мөн 2015-2016 онд улсын хэмжээнд 298 хүүхэд, 2016-2017 оны байдлаар “Бэлгийн дур хүслээ ёс бусаар хангах”, “Хүчиндэх” нийт 208 гэмт хэрэгт бага насны 213 хүүхэд өртөж хохирсон гэсэн тоо мэдээ байгаа бол Монгол Улсын ерөнхий прокурорын газрын 2017 оны мэдээгээр манай улсын хэмжээнд нийт 32259 гэмт хэрэг бүртгэгдсэнээс хүүхэд, гэр бүл, ёс суртахууны эсрэг гэмт хэрэг 49.2 хувиар өссөн байна.

Хүчирхийллийн улмаас Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвд хэвтэн эмчлүүлсэн хүүхдийн тоог графикаар харуулбал:

График 1

Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөний улмаас хэвтэн эмчлүүлсэн хүүхдийн тоо 2015 онд 16 байсан бол 2019 оны эхний хагас жилийн байдлаар 22 тохиолдол болж жил ирэх тутам нэмэгдэж байна.

Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвд шүүх сэтгэц, эмгэг судлалын магадлан шинжилгээ хийлгэсэн байдал.

График 2.,

2015-2017 онд хүчиндэх, бэлгийн дур хүслээ ёс бусаар хангах, 16 насанд хүрээгүй хүнтэй бэлгийн харьцаанд орох гэмт хэргийн насанд хүрээгүй хохирогч буюу 0-18 насны

² Хүний эрхийн Үндэсний комисс., “Хүүхдийн эрх ба хамгаалал” судалгаа, 2017 он.

113 хүүхдэд ШСЭСМШ дүгнэлт гаргасан. Үүнээс 38 нь сэтгэцийн эмгэгтэй гэсэн дүгнэлт гарсан.

Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхэд ихэнх тохиолдолд биеийн гэхээсээ илүү сэтгэл санаагаар хохирч үлддэг байна. Тэд гүн хямралд орж, хэрцгий зан авиртай болдог ба цаашлаад амиа хорлох ч тохиолдол гардаг. Харьцангуй том болсон хүүхдүүд архи, тамхи зэрэг мансууруулах бодист донтдог бол бага насны хүүхдүүд сэтгэл санааны хувьд ноцтой шархалдаг ажээ.

Хүчирхийллийн үр дагавар-насан туршид:

Хүснэгт 1.,

Нярай үе	Хүүхэд нас	Өсвөр нас	Насанд хүрэгчид
Гэмтэл	Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах эмгэг ба сэтгэл түгшилт	Төрөх үйлийн эмгэг	Бие хүний төрх, үйлийн эмгэг
Сэтгэл хөдлөлөө барьж чадахгүй	Сэтгэл хөдлөлийн эмгэг	Архины асуудал	Гэр бүлийн харилцааны асуудал
Хамааралтай харилцаа	Төрөх үйлийн өөрчлөлт	Мансууруулах бодисын асуудал	Ажил эрхлэлтийн асуудал
Өсөлт хоцрох	Сурлага хоцрох	Бусад эрсдэлт төрөх үйл	Архаг биеийн өвчин /зүрхний эмгэг, хавдар/
Сэтгэцийн хөгжлийн саатал	Үе тэнгийнхэний харилцааны асуудал	Давтан хүчирхийллийн хохирогч болох	

Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдэд илрэх шинжүүдийг хүснэгтээр харуулбал:

Хүснэгт 2.,

Бие махбодын	Цус алдах, хэвлийн доогуурх архаг өвдөлт, БЗХӨ, ДОХ, хүсээгүй жирэмслэлт, үр хөндөлт.
Сэтгэл санааны	Сэтгэл гутрах, Сэтгэл түгших, Айх, ичих, Өөрийгөө бусдаас доогуур үнэлэх, Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэг.
Төрх үйлийн	Зожигрох, Эсэргүүцэн сэргөлдөх төрх үйлтэй болох, нийгмийн эсрэг янз бүрийн төрх үйл гаргах, архи, мансууруулах бодис хэрэглэх, гэрээсээ дайжих, этгээд бэлгийн төрх үйл гаргах.

Хүчирхийллийн улмаас биеийн талаас илэрсэн шинж тэмдгийг судалж үзэхэд зүрх дэлсэх, амьсгал давчдах гэх мэт вегетатив мэдрэлийн тогтолцооны хямралын шинж (36.2%) болон толгой өвдөх (30.4%), өтгөн хатах (20.3%) шинжүүд хамгийн түгээмэл байна.

Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхэд өсвөр насныханд сэтгэцийн талаас илэрсэн шинж тэмдгийг судлахад нойр хямрах (75.4%), айдас (71%), хар дарж зүүдлэх (53.6%), сэтгэл санаа тогтворгүй болох (50.7%) шинжүүд хамгийн их илэрсэн³.

Бэлгийн хүчирхийлэлд 1 удаа өртсөн хүүхдэд үзэн ядах шинж илрэх нь 12 дахин их байх бөгөөд хүчирхийлэлд олон удаа өртөх нь:

Цочромтгой болох, түгшүүлэх шинжийг 4 дахин;

³СЭМҮТ П.Энхчимэг “Бэлгийн хүчирхийллийн улмаас СЭМҮТөвд хэвтэн эмчлүүлэгсдийн судалгаа” магистрын ажил

Хоолны дуршил өөрчлөгдөх шинжийг 8 дахин;

Амиа хорлох оролдого хийхийг 29 дахин нэмэгдүүлэх эрсдэлтэй байна.

Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээ: Монгол Улсад хүүхэд хамгааллын болон Хүүхдийн эрхийн тухай хуулиуд батлагдсанаар хүүхэд хамгааллын үндэсний тогтолцоо бий болж, тэдний эрхийг хамгаалах чиг үүрэг бүхий төрийн байгууллага, оролцогч талуудын харилцааг тодорхойлон, хүүхдийг үл хайхрах байдал, дарамт, мөлжлөг, хүчирхийллийн бүх хэлбэр, эрсдэлт нөхцөлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, хариу үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг энэ хуулиар зохицуулсан.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиар “хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хороо”, “хамтарсан баг” хүүхдэд үйлчилгээ үзүүлэх мэргэжлийн байгууллагын төлөөлөл хүүхэд хамгааллын хариу үйлчилгээг үзүүлж, эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг илрүүлэх, нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх, аюулгүй байдлыг хангах, дэмжих, холбон зуучлах, нийгмийн харилцаанд дасган зохицуулах, гэр бүлд нь эргэн нэгтгэх үйлчилгээг үзүүлэх талаар тодорхойлсон байдаг.

Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төв дараах 3 төрлийн үйлчилгээг үзүүлж байна.

Эмийн эмчилгээ: Сэтгэл гутрал, сэтгэл түгшилтийн эсрэг эмийн эмчилгээ.

Сэтгэл заслын эмчилгээ: Ганцаарчилсан, бүлгийн сэтгэл засал.

Сэргээн засах эмчилгээ: Арттерапи буюу хөгжмийн эмчилгээ.

Сэтгэл заслын болон сэргээн засах эмчилгээ: Сэтгэл засал нь сэтгэл зүйн онол ба аргууд дээр үндэслэгддэг агаад үйлчлүүлэгчид сэтгэлийн түгшүүр төрүүлдэг мэдрэмж, сэтгэгдэл, харилцаа, сэтгэлзүйн шинж тэмдгүүдийг арилгах явдлыг зохицуулахаар хувь хүн ба бүлэгт тусламж үзүүлэх системтэй, чиглэл зорилго бүхий үйл ажиллагаа юм.

Сэтгэл заслын тогтсон үндсэн 4 загвар байдаг⁴.

- Эмнэлгийн загвар: Сэтгэл засал бол эмчилгээний арга бөгөөд үйлчлүүлэгчийн бие, сэтгэцэд нөлөөлөх үйлдэл
- Социологийн загвар: Сэтгэл засал нь зан үйлийг өөрчлөх, нийгмийн амьдралд дасан зохицоход туслах зорилготой нарийн төвөгтэй арга
- Сэтгэлзүйн загвар: Бие хүнийг сургах, зан үйлийг өөрчлөх үйл явцын хүрээнд хэрэглэгдэх арга
- Философийн загвар: Хүмүүсийн хоорондын харилцан үйлдэлд үүсдэг цогц үзэгдэл хэмээн тус тус үзнэ.

Арттерапи буюу хөгжмийн эмчилгээ нь янз бүрийн сэтгэлийн хөдлөл, айдас, сэтгэцийн эмгэгийг засах чадвартай байдаг.

Хөгжмийн эмчилгээний нөлөөлөл нь сэтгэлзүйн хувьд үйл ажиллагааны явцад бие махбодийн үйл ажиллагаанд эмчилгээний нөлөө үзүүлдэг ба дуу хөгжмийн тусламжтайгаар хувь хүний хөгжилд гарсан хазайлтыг засах, сэтгэцийн хөдөлгөөнийг сайжруулах үйлчилгээг үзүүлдэг⁵.

⁴ Анагаах ухааны сэтгэл судлал. Ш.Доржжадамба., 1997 он.

⁵<https://yarmarkt.ru/mn/rabochaya-programma-po-muzykoterapii-dlya-vuza-konsultaciya-muzykalnogo-rukovoditelya-dlya-roditelei-i.html>

Хөгжмийн эмчилгээг ганцаарчилсан болон бүлгийн хэлбэрээр ашигладаг. Хөгжим нь хүүхдийг татдаг, түүнд хүчтэй мэдрэмжийг төрүүлдэг, дотоод харааны дүр төрхийг сэрээдэг. Хөгжимд хүрэхэд хүүхэд ертөнцийг өөр хэлээр, мэдрэхүйн дүрслэлийн хэлээр ойлгож эхэлдэг бөгөөд хүүхдүүдэд аюулгүй байдлын мэдрэмжийг өгдөг.

Дүгнэлт: Сэтгэл зүйн зөвлөгөө ба сэтгэл засал гэсэн нэр томъёонууд нь тайлбарлах явцад холилдох явдал байнга гардаг бөгөөд онолын болон хэрэглээний төвшинд хэд хэдэн ялгаатай зүйлс байдаг.

Сэтгэл зүйн зөвлөгөө нь клиникийн хувьд эрүүл /сэтгэцийн эмгэг, өвчтэй бус/ боловч өдөр тутмын амьдралд тохиолдох сэтгэлзүйн хүндрэл бэрхшээл, асуудал, зан ааш, зан төлөвтэй холбоотой асуудлууд, мөн сэтгэл санаа хэвийн ч цаашид хэрхэн өөрийгөө бие хүний хувьд хөгжүүлэх талын асуудал зэрэгтэй тулгараад байгаа хүмүүст үзүүлж буй мэргэжлийн зөвлөгөө юм. Сэтгэлзүйн зөвлөгөө бол сэтгэцийн хувьд эрүүл боловч стресстэй, мухардалд орсон, амьдралынхаа хямарлын үед яваа, гэр бүл хосын харилцааны асуудалтай байгаа болон амьдралдаа илүү сайхан амьдрах замыг ирж хайж байгаа хүмүүст үзүүлдэг нэг төрлийн ярилцах засал юм.

Харин сэтгэл засал бол сэтгэцийн эмгэг /түгшүүр, сэтгэл гутрал, гэмтлийн дараах стрессээс үүдэлтэй эмгэг гэх мэт/ болон зан үйлийн эмгэг /түрэмгий байдал, цочмог зан, хор хохирол учруулах үйлдэл гэх мэт/ хүмүүст ярилцлага болон бусад аргаар эмчилгээ хийдэг. Энэ нь сэтгэл засалчийн заавар, зөвлөгөө, удирдлагын дагуу сэтгэц-зан үйлийн эмгэгийг өөрчлөхөд чиглэдэг байна. Сэтгэл заслын үед сэтгэл судлалын онол, сэтгэл заслын арга зүйд суурилсан хөтөлбөр гаргаж, өөрийн өвчнийг ухамсарлан ойлгох байдлыг нэмэгдүүлэх, тэнцвэртэй бус байдлыг өөрчлөх, сэтгэл хөдлөлийн тогтворгүй байдлыг арилгах, дахин сэдэрх байдлыг багасгахад үйлчлүүлэгчид тусалдаг юм.

Иймд гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдэд тусламж, үйлчилгээ үзүүлдэг газрууд эдгээр ойлголтын ялгааг сайтар таньж зөв, тохирсон тусламжийг үзүүлдэг байх нь чухал ач холбогдолтой юм. Үүнд үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна.

Санал:

1. Хүүхдийг тулгамдсан асуудлаа бусадтай хуваалцах, ярилцах, харилцааны ур чадварт суралцахад гэр бүл, сургуулийн орчинд дахь нөлөөллийг бий болгох, сайжруулах;
2. Сургуульд эрүүл мэнд, сэтгэцийн эрүүл мэндийн хичээлийг хөтөлбөрийн дагуу чанартай заах, үр дүнг тооцдог байх;
3. Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдэд тусламж, үйлчилгээ үзүүлж буй байгууллагуудад мэргэжлийн сэтгэл зүйч болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн эмчийг заавал ажиллуулах;
4. Арттерапия буюу хөгжмийн эмчилгээг илүү хөгжүүлж дэлгэрүүлэх;